

Falbe Gothilf Samuel (ur. 11.IV.1768 r. w Dobiegniewie – zm. 23.VI 1849 r. w Stargardzie) pruski, królewski radca szkolny, rektor, później dyrektor i profesor filozofii w Gimnazjum Petera Gröninga w Stargardzie, wybitny pedagog i reformator stargardzkiej szkoły, członek Towarzystwa Historii i Starożytności Pomorza w Szczecinie.

Urodził się w zubożalej rodzinie szlacheckiej. Jako chłopiec uczęszczał do szkoły w Dobiegniewie, a od 1783 r. dzięki pastorowi Clausiusowi pobierał nauki w Gimnazjum Friedricha Werdera w Berlinie. W 1790 roku rozpoczął studia filologiczne na Uniwersytecie w Halle u Eberharda i Johanna Augusta Jacobsa, tam też otrzymywał stypendia. Po odbyciu nauki w Halle wrócił do Berlina, gdzie studiował filologię u prof. Friedricha Gedike, jednego z postępowych pruskich pedagogów końca XVIII w. Przez długi czas pozostawał z nim w przyjacielskich stosunkach. Prof. F. Gedike polecił młodego Falbego F. A. Wolfowi, który prowadził wykłady z filozofii. W 1792 r. przeszedł pod bezpośrednią pieczę prof. F. Gedike. W 1793 r. G. S. Falbe przybył do Stargardu, gdzie jesienią tegoż roku został subrektorem i czwartym profesorem w Collegium Groeningianum. Wykładał tam filozofię, styl, poetykę. Jednak jego głównymi zainteresowaniami były filologia klasyczna, teoria wychowania oraz historia starożytna i filozofia. W 1798 r. objął urząd rektora szkoły i kuratora drugiej Fundacji Petera Gröninga. Za jego czasów doszło do połączenia trzech szkół Szkoły Ratuszowej, Szkoły Realnej i Collegium Groeningianum, i powstania jednej w 1812 r., która odtąd nosiła nazwę *Königliche und Gröningsche Stadtgymnasium*. W 1805 roku G. S. Falbe przyjął urząd rektora stargardzkiej Szkoły Ratuszowej. W 1809 roku, w związku z przeniesieniem z okupowanego przez Francuzów Szczecina Pomorskiego Rządu Krajowego do Stargardu, został królewskim radcą szkolnym. W związku z tym wprowadzał reformy w stargardzkim szkolnictwie, które podobnie jak w całych Prusach potrzebowało zmian. Reformy te dotyczyły m. in. wykształcenia nauczycieli w szkołach średnich, mieli oni teraz zdawać *examen pro facultate docendi*, który obejmował: obszerną pracę pisaną w domu, egzamin ustny i lekcję próbną, zamienioną później na rok próbnej pracy pedagogicznej. Zaslugą dyrektora stargardzkiego gimnazjum było opracowywanie i systematyczne wydawanie programów. Pierwszy program został wydany w roku 1798, w formie pisma – zaproszenia na uroczystość rocznicy śmierci fundatora szkoły Petera Gröninga. Dwa kolejne programy wydane zostały z funduszy samego rektora i dobrowolnych datków uczniów. Przez kilka lat programy nie były wydawane, jednak Falbe wrócił do realizacji dawnego pomysłu w 1812 r. po reorganizacji szkoły. G. S. Falbe całe swoje dorosłe życie poświęcił Stargardowi i szkole P. Gröninga. Jego rektorat był najdłuższym kierownictwem w dziejach szkoły, przypadła na lata (1798 – 1843). Szkoła zawdzięczała mu bardzo wiele, przede wszystkim przywrócenie rangi najlepszej szkoły w mieście i w tej części Pomorza, budowę nowego gmachu szkoły oraz zdyscyplinowanie młodzieży, m. in. poprzez wprowadzenie cenzurek, gdzie wpisywano oceny opisowe z postępów w nauce i z zachowania. Dowodem uznania dla rektora były obchody jego pięćdziesięciolecia pracy pedagogicznej. Otrzymał

wtedy honorowe obywatelstwo miasta Stargardu, a z rąk szkolnego inspektora Prowincji Pomorskiej i szanowanego historyka Ludwiga Giesebrechta Order Czerwonego Orła III Klasy. Ostatniego marca 1843 r., w wieku 75 lat, odszedł na emeryturę, zajął się wtedy filologią niemiecką i obcą oraz naukami przyrodniczymi. Po śmierci testamentem przekazał swój księgozbiór bibliotece gimnazjum (1346 woluminów w tym także czasopisma oraz 27 manuskryptów), a zgromadzony kapitał przeznaczył na pomoc dla uczniów, tworząc Fundację im. G. S. Falbego. Był członkiem powstałego w 1824 roku Towarzystwa Historii i Starożytności Pomorza w Szczecinie. Jego ważniejsze prace to:

De Margite Homericæ (1798); Probe einer Uebersetzung des Theogonis nebst Nachrichten vom Gröningschen Collegium (1799); Versuch einer Geschichte des Grön. Collegiums (1799); Ausführliche Nachricht von dem Lehrplan und der Methode des im Gröningschen Collegium und der Rathschule zu ertheilenden öffentl. Unterrichts (1806); Programm zur öffentl. Prüfung v. 1815, worin von der Verfassung des neuerrichteten Gymnasiums gehandelt wird (1815); Uebersicht der Lehrgegenstände des vereinigten Königlischen – und Gröningschen Stadtgymnasiums (1816); Ein Wort über Mustergültigkeit und deutsche Verskunst (1817); Stimmen aus der Vor- und Mitwelt über die Kraft des Beispiels in der Erziehung und beim Unterricht (1818); Auch noch ein über Schulen und deren Verbesserung (1819); Ueber Methode (1820); Ueber den Inhalt der Schulschriften (1822); De iis quæ in veterum scriptorum libris decori et honesti sensum offendere videntur (1823); De parentum apud veteres inprimis populos veneratione et cultu (1824); Ueber Erziehung zur Religion nebst einigen Nachrichten über den Bischof Otto v. Bamberg (1824); Ueber Schulen als Lehranstalten und Erziehungshäuser (1825); De grammaticæ et criticæ in scholis recte dirigundo (1826); Gotth. Samuel Hecker nach seinen Leben und Wirken dargestellt von Falbe (1825); Ueber den Reichstag zu Augsburg und das auf demselben übergebene Glaubensbekenntniß (1830). Najbardziej znanym dziełem G.S. Falbego była *Geschichte des Gymnasiums und der Schulanstalten zu Stargard*, jako pierwsza ujmowała historię szkolnictwa stargardzkiego i Gimnazjum od założenia aż po czasy mu współczesne. Pozostawił także spuściznę rękopiśmienną: *Encyklopädie (1785); Ferienarbeiter: Die 4-te Satire des Juvenal, Platons Kriton, Ramlers Ode an Rode (1787); Kallimachos Hymnen mit Anmerkungen übersetzt von gotthilf Samuel Falbe (1787); Horazens Brief an die Pisonen (1788); Encyklopädische Übersicht der Philosophie (August- April 1788); Horaz Satiren und Episteln vorerinnerungen (31-ten August 1791); Anthropologie ; Antiquitäten der Römer. 3 Theil; komentarze do dzieł: Cycerona *Pro Sex. Roscio Amerino*, Herodota *Historiarum*, Salustiusza *De coniuratione Catilinae*, Salustiusza *Bellum Jugurthinum*, Homera *Odyssæa*; *archiv der Erfahrungen; Alte Geschichte*¹.*

¹ Ponadto w Książnicy Pomorskiej w Szczecinie w Dziale Rękopisów (stary zasób) znajdują się pod numerami: 86 - mowy G. S. Falbego wygłoszone w Friedrichswerdersche Gymnasium w Berlinie w Gimnazjum w Stargardzie, 93 materiały do historii powszechnej, 94 materiały w formie notatek, streszczeń, itp.; 97 różne teksty łacińskie i niemieckie G. S. Falbego ,ale także innych autorów.

Wybrana Literatura:

1. *Falbe Gotthilf Samuel*, hasło w: Allgemeine Deutsche Biographie, Bd...., Leipzig 1879.
2. G. S. Falbe, *Geschichte des Gymnasiums und Schulanstalten zu Stargard...*, Stargard 1831.
3. F. Koch, *Die Vereinigung der Stargarder höheren Lehranstalten zum Gymnasium Groeningianum in der Zeit von 1770 – 1812*, „Baltische Studien“, (N.F.), Bd. XXXIII, H.1., 1931
4. *Das Gröningsche Gymnasium zu Stargard in Pommern. Eine Schulgeschichte*, hrsg. von O. Hofmann und H. Siuts, Essen 1981.
5. C. Lütke, *Die Lehrer seit 1831*, [w:] Festschrift zur Dreihundertjahrfeier des Staatlichen und Gröningschen Gymnasiums Stargard i. Pom. am 12. März 1931, Stargard Pom. [1931].
6. C. Freese, *Gotthilf Samuel Falbe's Leben und Nachlaß*, Stargard 1850.

Arleta Majewska

Ilustr. 1. Pieczęć Gimnazjum Petera Gröninga z notatek G. S. Falbego. Ze zbiorów Książnicy Pomorskiej, Dział Rękopisów (stary zasób), nr 97, s. 4

Ilustr. 2. Rysunek załączony do pracy G. S. Falbego *Horaz Satiren und Episteln vorerinnerungen*, 1791. Ze zbiorów Książnicy Pomorskiej, Dział Rękopisów (stary zasób), nr 87, zał. 5